

23. Iunii. —
 24. Iunii. —
 Sabbato ante Dom. IV. Iulii. — Vigilia.
 Dom. IV. Iulii. — Nativitas S. Ioannis Baptistae. *dupl. I. class. cum octava.*
 1. Iulii. — De octava Ss. Apost. *semidupl.*
 6. Iulii. — Octava Ss. Petri et Pauli Apost. *dupl. mai.*
 6. Augusti. — Transfiguratio D. N. I. C. *dupl. II. class.*
 Com. Ss. Xysti II. Papae, Felicissimi et Agapiti Mart.
 22. Augusti. — Octava Assumptionis B. M. V. *dupl. mai*
 Com. Ss. Timothei et Soc. Mart.
 Post diem 8. Septembris supprimatur: Dom. infra oct. Nativit. etc.
 12. Septembris. — SSmi Nominis Mariae. *dupl. mai.*
 2. Novembris. — Commemoratio omnium fidelium defunctorum. *dupl.*
 8. Novembris. — Octava Omnium Sanctorum. *dupl. mai.*
 9. Novembris. — Dedicatio Archibasilicae SS. Salvatoris. *dupl. II. class. com. S. Theodori Mart.*
 15. Decembris. — Octava Immaculatae Conceptionis B. M. V. *dupl. mai.*
 Post Rubricas Generales Breviarii inserantur Novae Rubricae, suppressis Praescriptinibus Temporariis.

(Nastavit će se.)

Bilješke iz bogoslovske literature.

Apologetične bilješke.

Ispravni pojam apologetike. Bogoslovska je znanost posljednjeg stoljeća sasvim točno odredila, što treba misliti, kad teolog kaže „apologija“ i „apolegetika“. Apologija postavila je sebi za glavni zadatak, da istine katoličke vjere, njene zapovijesti i uredbe, djelovanje Crkve i življenje čestitih vjernika odbrani od prigovaranjâ, ocrnjivanjâ, opadanjâ i pogrđivanjâ. K ovoj negativnoj zadaći dašto da se po samoj

prirodi stvari pridružuje i pozitivna: osvijetliti istinu i predočiti pravo lice katoličke vjere. Tako može da bude svaka bogoslovska disciplina apologetična, tako možemo o svakom pojedinom pitanju vjere ili i o svima zajedno sistematički govoriti ili pisati apologiju, tako je apologetična znanost stara kao i samo kršćanstvo. (Etimologija riječi: *ἀπολογεῖσθαι* odbraniti se, opravdati; apologeti: sv. Justin, Kvadrat, Aristid i t. d.). Apologetika je osobita vrsta apologije i danas (od XIX. stoljeća) posebna disciplina u bogoslovskoj znanosti. Njena je zadaća u prvom redu pozitivna: znanstveno dokazati, da je katolička vjera prava objava Božja, i potom da je to vjera doista istinita. Apologetika vrši taj zadatak metodički i sistematički, kao i svaka druga stroga znanost. Polazi sa stajališta razumnoga i prirodnoga, da tako postavi temelje i utvrdi principe ostalim bogoslovskim disciplinama. Zato je u neku ruku: uvod u cijelu teologiju ili prijelaz iz filozofije u teologiju. I apologetika je dakle obrana kršćanstva (zato je vrstamo u rod apologije), ali nije puka odbrana od prigovaranja i t. d. Što više: odbrana (defensio) je njena sasvim sporedna zadaća, koju vrši samo pripadom. Prvi, glavni i bitni zadatak apologetike jest: utvrditi istinitost katoličke Crkve (odbrana = munimentum).

Da bi se jednim migom kurtalisali ovako znamenite discipline, da bi njeno djelovanje učinili neplodnim, i da bi lakše porekli bogosloviji pravo na naziv „znanost“: dosjetili su se neki noviji protivnici katoličke vjere drskoj doskočici. Oni su „apologetično“ proglasili sinonimom „tendencioznomu“. Apologet, vele, hoće da opravda svoju apriornu zasadu, bilo što bilo. Svijesno ili slijepo upotrebljuje on u tu svrhu sve, što mu dopadne ruku. Povijest, filozofija, istina — sve je samo sredstvo, da se on domogne cilja, koji je sebi iz predrasude postavio. Dakako da se s prijezirom treba odvratiti od ovake „nauke“. Nečasno je uzeti i u ruke knjigu ovake vrste, a kamoli kritički je ogledati.

Ovo teško potvranje i nisko sramoćenje apologetične znanosti uzbijamo odrešito. Bogu ne treba naših laži, rekao je Lav XIII. Katolička Crkva ne plaši se istine, zato se za istinu i zalaže svom snagom svojom. Apologetika, osnovna znanost katoličke bogoslovije, ne pozna već jedini uzvišeni cilj — istinu. Dokaz je tomu povijest crkvene literature od 2000 godina. Potom je tumačenje „apologetično = tendenciozno“ pakosna

izmišljotina, štoto je posija neprijatelj, da omete plemenito djelovanje apologetâ. (Isporedi: *Revue pratique d' Apologétique* T. XIII. No 151. p. 484.).

Iz povijesti religija. I prijašnji su vijekovi posvećivali povijesti religijâ živu pažnju. No s napredovanjem znanosti filoloških, antropoloških i historičkih pripravljeno je ovoj struci osobito časno mjesto. Danas osnivaju muzeje (na pr. Musée Guimet u Parizu, velika zbirka u Beču i t. d.) za građu povijesti religija, dižu katedre (na pr. u Parizu, Bruselju, Rimu, Berlinu, Londonu i t. d.) za sistematsko izučavanje ove građe, izdaju knjige i revije (na pr. *Revue de l' histoire des Religions* u Parizu od god. 1880. *Zeitschrift für Missionskunde und Religionswissenschaft*. *Archiv für die Religionswissenschaft* i t. d.) krcate analitičkim i sintetičkim studijama ove poredbene znanosti, priređuju kongrese (na pr. u Parizu, Chicagu i t. d.) za rasprave o tim problemima i t. d. Otac je modernog izučavanja poredbene povijesti religija Max Müller svojim djelima „*Introduction to the science of religion*“ (1873.) i „*Hibbert Lectures of the origin and growth of religion*“ (1878.). Zamalo je M. Müller stekao gorljivih takmaca u Engleskoj, Francuskoj, Njemačkoj i Americi. Dobro su poznata imena: Tylor, Tiele, Smith, Lang, Jevons, d' Alviella, Reville, Marillier, Durkheim, Reinach i t. d. Školu filološku je doskora zamijenila škola antropološka i sociološka. Danas je ipak najznamenitija škola historička. Ona ne polazi s koje apriorne hipoteze, kad tumači religiozne činjenice, već se drži strogo historičke metode i provodi je jednako u svim religijama.

Prvi priručnik za povijest religija izdao je Tiele g. 1876. Francuski ga je priredio Vernes g. 1880.: „*Manuel de l' histoire des religions*“. G 1887. izašlo je i njemačko izdanje: „*Kompendium d. Religionsgeschichte*“ u Berlinu. Mnogo objektivnije djelo priredio je u isto doba Chantepie de la Saussay: „*Lehrbuch der Religionsgeschichte*“, Freiburg 1887. Ova zbirka najsigurnijih podataka o različitim religijama stekla je općeno priznanje, prevedena je u svjetske jezike, i ponovno je izašla u njemačkom jeziku. Nijemci se ponose i s drugim historičarom, C. v. Orellijem, koji je g. 1899. prvi put ubirao lovorike za svoju: „*Allgemeine Religionsgeschichte*“. Ovo je djelo prošle godine (kod Marcus und Weber in Bonn) stalo izlaziti u drugom izdanju.

Bit će oko 10. snopića po 2. M. za dva velika sveska. Dosad je osim uvoda obrađena religija istočnih naroda. Predočena je i vjera Izraelaca u poređenju s istočnim religijama. Orelli je ortodokсни protestant. On svuda ističe različenost objavljenih vjera od svih drugih. Kritičan je u svojim vrelima. Zato je pored Saussay-a stekao i on glas nepristrasnog naučnjaka i u katoličkih autora.

Katolici su u početku gledali u povijesti religijâ ili dokolne vježbe i neku razbibrigu orijentalistâ ili pakosno zanovijetanje racionalista i ateista. Nije ni čudo, kad su autori povijest religija tendenciozno predočivali. Tako su se mnogi katolici jedva i zanimali, što kaže ta mlada no vrlo smjela znanost poredbene religije. Izvodi, što su ih filozofi religijâ nizali na osnovi religiozne poredbene povijesti, bile su već poznate zablude: vjerski skepticizam i relativizam: Sve su religije nalik jedna na drugu, nikoja nije vječna i božanska, sve se razvijaju i padaju, sve su jednako vrijedne ili pravo: nikoja ne vrijedi ništa. No to su stare tvrdnje nevjernih filozofa. Da li ih tendenciozna „povijest religija“ potvrđuje ili ne: činilo se mnogim katolicima najednako.

Ali nije tako sudio genijalni um velikog de Broglie-a. On je bistrim okom zamijetio, što su racionalisti u povijesti religija ili hotice ili nehotice prešutjeli. Pored svega površnoga ili nestinitoga izlaganja religiozne povijesti zabilježio je on mnogo, što se vazda identično javlja u svim živim i mrtvim religijama, mnogo, po čemu se objavljene religije (izraelska i kršćanska) bitno razlikuju od svih drugih, mnogo, što se pretjerano predočuje kao sličnost, dok je u sebi zapravo nešto oprečno. Već iz tih bilježaka izveo je Abbè de Broglie nesamo neistinitost racionalističkih rezultata s obzirom na religiju uopće, već je odatle dokazao i transcendentnost kršćanske religije napose. A kako bi istom taj dokaz bio tvrd, da katolici nepristrasno i svojski prionu za isti posao, te objektivno izlože povijest religija! I de Broglie prokrči put novoj konstrukciji historičke (tradicionalne) apologetike svojom metodom „transcendencije“. Povijest religija, dojakošnje strašilo katolika, postade ishodišnom bazom i bedmom katoličke apologetike. De Broglie je već 1880. stao predavati „iz povijesti religija“ u „Institut catholique de Paris“, a već g. 1897. izdao je znamenito djelo: „Problèmes et conclusions de l'histoire des religions“. (Istom nekoliko mjeseci poslije de Broglie-a oglosio je u „Collège de France“ predavanja

o istom predmetu racionalist Albert Reville). Za de Broglie-m povelj se i drugi znameniti apologeti u katoličkom svijetu. Tako su nastale znamenite studije Vigouroux-a, de Harlez-a, Lagrange-a, Le Roy DD. A., Shella, Schanza, Schneidera, Pescha, de Cara i t. d. Iz tih su studija nastale zbirke sistematičkih djela, što su ih izradili pojedini stručnjaci. Ovih je dana u Parizu ugledalo svijetlo djelo prvo te vrste s naslovom: „Christus. Manuel d'histoire des religions par I. Hraby“ (G. Beauchesne et Cie). U „Revue du Clergé Français“ (od 1. X. 1910. do 15. XII. 1911.) izašli su jednako stručni članci s vrlo čednim naslovom: „Où en est l'histoire des religions?“ Znamenite priloge iznosi internacionalni časopis za etnologiju i filologiju: „Anthropos“. Uređuje ga O. W. Schmidt S. V. D. U svezi s ovom revijom izlazi i „Anthropos-Bibliothek“ (Aschendorff, Münster i. W.), gdje su dosad štampane radnje O. Meier-a, Henry-a, O. Peeckel-a o mitima, čarobijama i religijama nekih t. zv. nekulturnih plemena. Sve ovo poredbeno proučavanje raznovrsnih religija, kolikogod je zapravo istom u svom početku, osvjetljava upravo magičkim svijetlom katoličku vjeru. Povijest religija nije protivna objavi. Naprotiv ona objavu pretpostavlja i naslućuje. Što je dobro u pojedinim religijama, nalazi se savršeno u kršćanstvu. Pojedine religije izginjavaju i uzmiču pred modernim napretkom, kršćanstvo kroči postupno naprijed kao lučonoša istine, slobode, ljepote. Tako može da živi i djeluje samo ona religija, koja je djelo milosti Božje i koja baš zato potpuno ispunja i usavršuje ljudski um i srce.

Prirodnoznanstvo i vjera. Prirodnoznanstvo (Science, Naturwissenschaft) i filozofija prirode (Philosophie naturelle, Naturphilosophie): dva su oprečna pojma. Prirodne znanosti ispituju čutilne pojave (sile i zakone) prirode, koliko se dadu opažanjem, eksperimentom i računanjem spoznati. Filozofija prirode počinje, gdje prirodnoznanstvo staje. Ona gradi svoje zaslade na poznatim rezultatima prirodnoznanstva i nastoji apstraktnim umovanjem spoznati najviše i posljednje uzroke prirodnih bića i pojava. Može dakle netko biti izvrstan prirodznanac, a da zapravo nema ni pojma o filozofiji prirode. Ako pak želi da i o tom svoju reče, dakako da čast i savjest od njega traže, da filozofiju prije i prouči. Prirodnoznanstvo samo o sebi, u svom ambijentu, nije podobno da odgovori na zagonetke svijeta.

Odakle svijet, čemu je, je li vječan, da li je stvoren, ima li Bog, da li je duša neumrla i t. d., sva ta pitanja ne pripadaju prirodoznanstvu. Prirodoznanstvo može načiniti sliku svijeta (Weltbild), manje više savršenu, ali pogled na svijet (Weltanschauung) stvara filozofija. Budući da je vjera *μετὰ τὴν φύσιν* s onkraj prirodnih znanosti, nema smisla reći, da je prirodoznanstvo pokopalo vjeru ili da su prirodne znanosti vjeri protivne. Tako doduše tvrde materijalistički monisti kova Häckelova, Bölscheova i t. d., ali nepristrani prirodoznanci odiskona su protivu ovako neznanstvenog tvrđenja. Tako n. pr. Humboldt, Bischof, Schleiden, Vigand (Darwinismus II. S. 297. sq.) Chwolson (Hegel, Häckel, Kosuth u. das XII. Gebot. S. 41. sq.) Dennert (Weltbild u. Weltanschauung. Hamburg 1908.) i drugi. Zanimljivo je, da su u novije doba i sami monisti okrenuli leđa svom patriarku Haeckelu i njegovim principima. Poznati A. Drews piše u svom članku „Die Arten des Monismus“ (Der Monismus I. S. 43—45. Diederichs, Jena 1908.) ovu oštru osudu: „Uopće mora da se jednom za uvijek odrečemo modne predrasude, kao da je moguće zbiljski odgonenuti t. zv. zagonetke svijeta i stvoriti jedinstven pogled na svijet jedino pomoću prirodoznanstvenog iskustva. Prirodoznanstvo kao takovo obrađuje uvijek samo jednu, materijalnu stranu zbilje, otkrivajući njenu mehaničku zakonitost. Potom ono prekoračuje svoje granice, ako u svoje posmatranje pritegne i drugu, duhovnu stranu. A ako i ovu stranu podređuje mehaničkom stajalištu, zapleće se u poteškoće i protivurječja, koja se ne dadu rasplesti. Dašto da monistički pogled na svijet, ako hoće da bude znanstvenog karaktera, mora da pored drugih uzme za podlogu i sigurne rezultate prirodoznanstva i ne smije da iskustvu protuslovi. Ali on ne treba da prizna metode i predmnijeve prirodoznanstva kao da su one jedino valjane, kao da je pogled na svijet čisto na prirodoznanstvenoj podlozi, drugim riječima da mora biti prirodoznanstveni monizam. (Sve to vrijedi za pogled na svijet uopće, dakle i za dualistički. Opaska prevod.). Toga ne traži pojam (pogleda na svijet), a ne da se ni spojiti sa istinitim karakterom prirodoznanstva. Prirodoznanstvo je vazda posebna vrsta znanosti, a nikako znanost uopće. Duhovne znanosti, filozofija i religija imadu još sasvim drugih zahtjeva od prirodoznanstva Da, gotovo da nije moguće zamjeriti čak i jednom Wasmanu i ostalim zastupnicima t. zv. „crkvene filozofije“, kad se protivu dogmatizma prirod-

znanstvenoga monizma pozivlju na svoju vlastitu višu logičku izobrazbu, na svoje temeljitije poznavanje povijesti filozofije i na shvaćanje potrebâ ljudskog duhovnog življenja“ Kad tako već isti monisti sude o našim principima, bit će da ipak nešto vrijede! I doista, danas su općeno napustili materijalizam, naturalizam i slične — izme, koji su decenija zavaravali neuke ljude, da je njihov pogled na svijet „prirodoznanstven“. Kad bi doista materijalizam, naturalizam i t. d. bilo isto, što i prorodoznanstvo, onda bi prirodna znanost bila pokopana. No na sreću nije propala znanost o prirodi, već materijalizam, naturalizam i drugi sistemi, koji su prirodnu znanost zlo upotrebljavali.

Prirodoznanstvo i podrijetlo čovjeka. Häckel i njegova monistička škola tvrde, da prirodna znanost može zorno predočiti najznamenitije posredne članove, koji pokazuju niz djedova od najstarijeg pola majmuna do pravoga čovjeka. Bölsche i drugovi crtaju ih u take sitnice, kao da su ih svojim očima gledali. Propagatori t. zv. „slobodne misli“, socijalni demokrati i drugi protivnici kršćanstva raširili su ovo hekelističko tvrdjenje posvuda. Danas drže i mnogi izobraženi muževi, da je živinsko podrijetlo čovjeka gotova znanstvena zasada. A ipak prava znanost ne zna o tim čisto apriorističkim hipotezama baš ništa. Psihobiološka škola (Neolamarkianci: Francé, Pauly, Wagner i dr.) osudila je dogmatički darvinizam, kao nauku općenog razvoja, jer darvinizam ne može da istumači baš tipičke osobine organizama. Stručnjak Ch. Depéret (*Les transformations du monde animal*. 1907.) sudi isto i o neolamarkizmu: „Usprkos teorijama Lamarcka, Darwina i mnogih drugih transformista ne znamo mi još uvijek ništa o pravim uzrocima individualnih varijacija. Mi ne možemo istumačiti ni podrijetlo ni uzamjenične odnose velikih vrsta fosilnih životinja. Problem o prvom postanju života ostat će zaista zauvijek s onkraj granica naše istraživačke moći“ *Ispr. Stimmen aus Maria-Laach*. g. 1911. LXXX. 4. 5.435 sq.: K. Frank: *Was sagt uns heute die wissenschaft über die tierische Abstammung des Menschen*). Potom još uvijek nije doba, da o apsolutnoj evoluciji govorimo kao o znanstvenoj činjenici. Tako sude sami pristaše razvojne teorije. Na pr.: Steinmann, Koken, Zittel, Handlirsch i dr. Kad je napose govor o podrijetlu čovjeka primjećuju danas i sami evolucionisti, da se sve razvojne hipoteze tiču samo ljudskoga tijela

(na pr. Kohlbrugge), a ipak baš duša čini ljudsko tijelo čovjekom. No i s obzirom na tijelo, očito je danas u stručnim krugovima, da se pitanje ne će nikad izvesti na čistac, ako se poput hekelestičke škole postupa aprioristički. Haeckelov „biogenetski zakon“ ne postoji, jer je svaki embrion već za sebe određeno biće (Hertwig). „Rudimenta“ i „srodnost krvi“ ne mogu biti odlučni dokazi, jer se dadu tumačiti životinjskim „rodom“. Tako pitanje o podrijetlu čovjeka može izvjesno i znanstveno, s dokazima u ruci, doista odgonenuti jedino: paleontologija. Ako se ljudsko tijelo zbilja razvilo od živinskoga, mora da se u zemlji nalaze brojni posredni članovi, koji pokazuju način i put toga razvijanja. Pa što kaže danas paleontologija, o tom razvijanju? Frank (Stimmen l. c. 536. sq.) ispituje sve dojako nađene iskopine i okamine ljudskih kostura i primata (napose Pithecanthropus, erectus Dubris, Homo Krapiniensis, Homo Heidelbergensis, Homo Neogaeus, Homo Pampaeus i t. d.), ispituje mnijenja stručnjaka i svršava s rezultatom, da paleontologija ne dokazuje podrijetla ljudskog tijela od životinje. Zanimljivo je, da su do istog rezultata došli i pristaše razvojne misli i napose pristaše razvoja čovjeka od životinje. Nedavno je izašlo drugo izdanje glasovitog djela: Ranke, der Mensch. Tu su ispitani i nanizani sigurni rezultati znanosti zadnjih decenija (prvo izdanje izašlo je u Leipzigu g. 1886. i 1887.). I gle, antropolog Ranke piše (II. 477.): „Još uvijek nijesu našli terciarnog čovjeka. Najstariji, općeno kao sigurno spoznani tragovi čovjeka ne sežu dosada u Evropi, Americi i u drugom svijetu dalje od Diluvija (ledenog doba)“. Pak, jesu li to ljudi ili pola ljudi pola životinje? Ranke veli (S. 487.): „Mjesto pola ljudi upoznali smo mi diluvialne rase Evrope, koje svojom masom mozga očituju, da su dostojni pređi današnjeg evropskog kulturnog pučanstva. Proporcije njihova tijela nijesu majmunske, već pravo ljudske, prema diobi današnjih rasa“. Jednako nam svjedočanstvo daje paleontolog svjetskog autoriteta, prof. W. Branca. On je g. 1901. na V. međunarodnom zoološkom kongresu u Berlinu tvrdio, makar je pristaša evolucije čovjeka iz životinje, da: paleontologija do danas ne pozna živinske pređe čovjeka. Deset godina poslije toga izdaje on djelo: „Ser Stand unserer Kenntnisse vom fossilen Menschen“ (Leipzig 1910.) i ostaje kod svoje tvrdnje: paleontologija ne pozna ni g. 1910. terciarnog čovjeka, ne pozna živinske djedove čovjeka, spominjani individui (homo heidelber-

gensis, Krapiniensis, Pithecanthropos itd.) nijesu živinski predi čovjeku. (Isp. i Stimmen aus Maria Laach 1911. LXXX. 2. str. 184. sq. E. Wasmann: Professor Branca über den fossilen Menschen). Napokon bilježimo, da su nedavno našli u Ipswich (Engleska) ljudski skelet, stariji od neandertalskog tipa, potpuno jednak današnjem čovjeku. To je dakle bio pravi „homo sapiens“. No onda se u isto doba nije mogao istom razvijati, kao što bi to moralo biti (po teoriji transformista), iz neandertalskog posrednog člana. Tako i de Varigny (16. II. 1912.) u „Débats“. (Isporedi: Revue pratique d' Apologétique 15. III. 1912. T. XIII. Nr. 156. p. 929.).

Dr. Fran Barac.

Gdje se modernizam najviše proširio? Kratak odgovor dat ćemo na to pitanje prema Smolikovoj knjizi „O učeni modernistův“ ovako: Modernizam se najviše proširio u Francuskoj, gdje je nikao, zatim u Italiji, Engleskoj, Sjevernoj Americi i u Njemačkoj. Da vidimo, kako je modernizam u pojedinim zemljama bio jak.

Francuska je koljevka modernizmu. Neki vide početke modernizmu već u spisima Lamennaisovim i u francuskom tradicionalizmu; no nema dvojbe, da je modernizam u formi, kako je enciklikom „Pascendi“ osuđen, novijega podrijetla. Nije stariji od godine 1890. Neki zametak modernizmu možemo naći već u Ollé-Lapruneu, početniku novoga smjera u kršćanskoj apologetici, i to u njegovu djelu „Philosophie du temps présents“ (1890.). Inače je Ollé Laprune bio dobar katolik. Prijelaz k modernizmu čini također inače iskren katolik i dobar apologet francuski Brunetière. Mnogo je dalje zašao katolički profesor Fonsegrive. Taj se u svojim spisima priklanja protestantskoj teologiji i filozofiji, a osobito je zagrijan za Kantovu filozofiju. Uz to je Fonsegrive pisao u modernističke časopise čistoga zrna. Iza Fonsegriva začinje niz radikalnih modernista, kakovi su svećenik Blondel i oratorijanac Laberthonniere. Modernistički pokret postigao je vrhunac u bezobzirnom i radikalnom istupu svećenika Loisyja. Oko Loisyja okupila se legija francuskih modernističkih svećenika, koji su perom i djelom širili i nadopunjavali Loisyjeve ideje. To su: Hébert, de Morin, Lefranc, Dupret, Dabry, Toiton, Denis, Bricout, Houtin, Naudet, Lemire, de Lestang, Boeglin, Morien, de la Tour, Hemmer, Turmel, Six, Bricout i Charmes. Među katoličkim laicima u Fran-